

DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.12.4>
УДК 658.15

Марина Валентинівна БОРМОТОВА

к.е.н., доцент, Український державний університет залізничного транспорту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5908-9922>
e-mail: marvalens@ukr.net

Тетяна Вікторівна МАШОШИНА

к.е.н., доцент, Український державний університет залізничного транспорту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0320-3159>
e-mail: mashoshina_tatiana@ukr.net

Олена Миколаївна ТРОЙНИКОВА

к.е.н., доцент, Український державний університет залізничного транспорту
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9599-5204>
e-mail: troinikovae@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У статті проаналізовано обсяги та структуру торгів фінансовими інструментами на біржовому ринку. Визначено, що протягом 2024 р. спостерігається позитивна динаміка кількості укладених біржових контрактів. Відзначено, що вітчизняний фондовий ринок переважно характеризується борговим сегментом. Водночас протягом десяти місяців 2024 р. значно поживався такий сегмент фондового ринку як ринок акцій. Також готується застосування з 2025 р. нового фінансового інструменту - аграрної ноти тощо. Фондовий ринок може бути рушійною силою у відбудові економіки.

Ключові слова: фондовий ринок, ОВДП, фінансові інструменти, аграрна нота

ВСТУП

Становлення фондового ринку України започатковано запровадженням свого часу ключових Законів, зокрема «Про цінні папери і фондову біржу» (1991), «Про банки і банківську діяльність» (1991), «Про приватизаційні папери» (1992). Одночасно з'явилися перші українські акції та перші торговці цінними паперами, почалось формування інформаційно-статистичних даних, завдяки яким можна досліджувати особливості та основні тенденції функціонування фондового ринку (ФР).

Дослідженням сучасного стану ФР присвячено праці: О.М. Мозгового, І.В. Краснової, О.В. Третякової, В.М. Харабари, О.І. Грешко, Н.П. Мацелюх, О.І. Мельник та ін. [1-4]. Проте й нині дослідження проблем ефективного функціонування ФР є актуальним, оскільки ФР може бути саме тією рушійною силою у відбудові держави, що здатна накопичити та забезпечити додатковими фінансовими ресурсами сектори реальної економіки.

МЕТА роботи – дослідження особливостей функціонування вітчизняного фондового ринку в сучасних умовах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті застосовано загальнонаукові та спеціальні методи дослідження процесів і явищ становлення фондового ринку України. Застосовано системний та ситуаційний підходи, аналізу й синтезу, індукції та дедукції, ретроспективний аналіз у дослідженні динаміки структури фінансових інструментів на ФР України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Згідно з дослідженнями Market Classification MSCI Український ФР належить до групи країн з низьким рівнем розвитку ФР [5, 6]. Український ФР переважно представлено борговим сегментом, а саме облігаціями внутрішньої державної позики (ОВДП). Особливо ця тенденція посилюється останнім часом. Якщо в 2015 р. в об-

сязі торгів цінними паперами в Україні ОВДП займали лише 35,3 %, то в 2017 р. вже – 62,1 %, в 2020 р. – 91,9 %. Зараз ця питома вага складає більш ніж 95 % в загальному обсязі торгів цінними паперами.

ОВДП є дієвими фінансовими інструментами для більшості учасників інвестиційного процесу на ФР; вони є першими гривневими інструментами, що включено у глобальні індекси боргових цінних паперів MVIS.

У 2020 р. з'явилась тенденція до розширення кола учасників та структури фінансових інструментів Українського ФР за рахунок наданої Кабінетом Міністрів України можливості придбання державних цінних паперів територіальними громадами, а також допуску іноземних цінних паперів [5, 6].

З початком повномасштабного вторгнення росії в Україну операції на ФР призупинено. Укладання фінансових контрактів протягом п'яти місяців відбувалося індивідуально, що запобігло діям, які могли б зруйнувати ринок [8]. Тоді основним інструментом на ФР були ОВДП (табл. 1).

Слід відмітити, що поновлення функціонування ФР відзначалося повільним зростанням обсягів фінансових контрактів.

Як свідчать статистичні дані за 2020-2024 рр., за обсягами біржових контрактів основними організаторами є біржі ПФТС та Перспектива (табл. 2).

Протягом 2024 р. спостерігаємо позитивну динаміку кількості укладених біржових контрактів. Обсяг контрактів за 10 міс. 2024 р. має найбільше значення за останні 5 років на тлі зменшення кількості фондових бірж (рис. 1).

Протягом 10 міс. 2024 року стан ФР продовжує характеризуватися переважно операціями з борговими цінними паперами, спостерігаємо незначне збільшення кількості контрактів на ринку акцій. Коливання обсягу випуску цього фінансового інструменту подано в табл. 3.

Протягом 2023 р. зареєстровано 30 випусків акцій всього на суму 9,15 млрд грн. Порівняно з 2022 р. обсяг зареєстрованих випусків акцій зменшився на 25,90 млрд грн.

Таблиця 1 – Обсяг торгів фінансовими інструментами на операторах організованих ринків капіталу з розподілом за видом фінансового інструменту протягом січня-грудня 2022 р. (млн грн) [7]

Період	Акція	Акція іноземного емітента	ОВДП	Акція КІФ	Облігація внутрішніх місцевих позик	Облігація зовнішніх державних позик
Січень	8,65	3	47171,19	0,19	10,82	1447,32
Лютий	12,02	11,21	42112,67	2,28	8,68	2255,43
Березень			1760,47		0	0
Квітень			4434,04		0	0
Травень			4428,86		0	0
Червень			2832,93		0	0
Липень			1068,46		0	0
Серпень	32,94	74,91	8827,82	0,01	17,92	20,61
Вересень	1,92	808,5	8146,12	0,13	0	0
Жовтень	4,38	35,9	4587	0,24	0	276
Листопад	2,59	1,06	11792,96	0,01	24,11	70,76
Грудень	29,25	2,01	15662,66	0,03	0	22,42
усього	91,75	936,6	152825,2	2,89	61,53	3819,3

Продовження табл. 1

Період	Облігація іноземного емітента	Інвестиційні сертифікати	Корпоративна облігація	Облігація іноземної держави	Облігація підприємства	Ф'ючерсний контракт
Січень	12,12	0,63	0		134,1	3,7
Лютий	54,58	0,75	9,47		120,18	2,17
Березень						
Квітень						
Травень						
Червень						
Липень						
Серпень			0,1			
Вересень			30,36	0,44		
Жовтень		0,06	57,71	643,75		
Листопад		0,01	52,64	923,52		
Грудень	15,58	0,04	47,59	728,37	41,98	
усього	88,28	1,49	197,88	2296,1	309,19	5,87

Таблиця 2 – Обсяг біржових контрактів із цінними паперами на організаторах торгівлі впродовж 2020-2024 рр., млн грн [7]

Фондові біржі	2020	2021	2022	2023	2024*
АТ «Фондова біржа «ПФТС»	131534,53	221543,78	83974,32	274684,7	363532,10
ПрАТ «Фондова біржа «Перспектива»	201455,17	217113,06	61240,43	146978,9	131836,99
АТ «Українська Біржа»	2413,95	13290,61	15416,82	14768,6	21217,15
ПрАТ «УМВБ»	6,77	13,12	4,44	-	-
Усього	335410,42	451960,57	160636,02	436432,1	516586,23

* – за 10 місяців

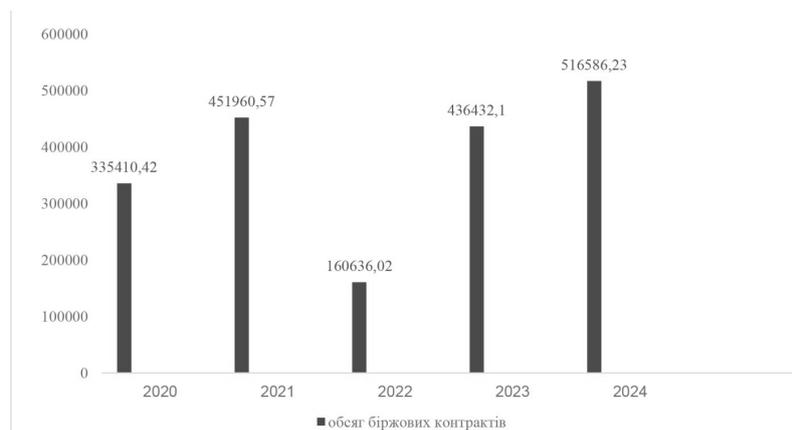

Рис. 1. Обсяг біржових контрактів за 2020-2024 рр.

Таблиця 3 – **Обсяг та кількість випусків акцій, зареєстрованих протягом 2022-2024 рр.** [7]

Період	Обсяг випуску, млн грн	Кількість випуску
2022	35048	20
2023	9151,7	30
2024*	338071,96	46

* – 10 місяців

А за 10 міс. 2024 р. зареєстровано 46 випусків акцій на суму 338,07 млрд грн. Порівняно з аналогічним періодом 2023 р. обсяг зареєстрованих випусків акцій протягом січня-жовтня 2024 р. збільшився на 328,9 млрд грн.

Інструменти ФР мають достатній потенціал для підтримки реальних секторів економіки, таких як оборонна галузь, транспортна галузь, агросектор в умовах логістичної кризи. Так, в березні 2022 р. випущено військових облигацій на суму 8,1 млрд грн, й так залучено на підтримку і забезпечення наших військових найнеобхіднішим [8, 9].

Статистика за інструментами ФР не містить інформації за таким фінансовим інструментом як вексель, але його застосування є доцільним в забезпеченні та підтримки агросектору, оскільки вексель є зручним і вигідним інструментом додаткового фінансування.

Перевагою використання векселя для аграрного сектору є можливість відстрочки платежу на певний термін. Забезпечені векселі є більш дешевшою послугою порівняно з традиційним кредитом, що дає змогу фермерам заощадити на витратах із залучення ресурсів.

З урахуванням особливостей агробізнесу, до яких належать сезонність і розтягнутість виробничих циклів доцільним і зручним є оформлення авалювання. Авальований вексель – це сигнал про надійність цього бізнесу для партнерів. Паралельне використання у векселях лізингу та кредитів значно розширює фінансові можливості фермера, оскільки з'являється додаткова можливість розрахуватися за товари чи послуги, не вилучаючи фінанси з обігу [10].

З 1 січня 2025 р. для залучення інвестицій у агросектор пропонується використання неемісійного цінного паперу в електронній формі, який є обліковим записом у системі депозитарного обліку цінних паперів – аграрна нота [11].

Українські компанії досить рідко застосовують мож-

ливості ФР для отримання додаткових фінансових ресурсів, тому обсяги контрактів є низькими. Причинами цього є низька ринкова капіталізація, брак ліквідності, нестабільність макроекономічних умов та обмежені можливості для залучення інвестицій.

Однією з основних негативних рис вітчизняного ФР є відсутність інфраструктури для залучення іноземних інвесторів. Більшість українських компаній, на жаль, працюють на іноземних ФР, де ліквідність і доступність капіталу значно вищі.

ВИСНОВКИ

Підводячи підсумки вищевикладеного стосовно питання дослідження тенденцій сучасного стану вітчизняного фондового ринку, можна констатувати про особливості його функціонування:

– фондовий ринок характеризується переважно борговим сегментом у вигляді ОВДП;

– 10 міс. 2024 р. характеризуються позитивною динамікою такого показника, як обсяг біржових контрактів з цінними паперами, який має найбільше значення за період 2020-2024 рр.;

– відбуваються певні кроки на фондовому ринку для підтримки держави та секторів економіки, а саме випуск облигацій внутрішньої державної позики на сьогодні та готується застосування з 2025 р. нового фінансового інструменту – аграрної ноти тощо;

– негативною рисою вітчизняного фондового ринку є відсутність інфраструктури для залучення іноземних інвесторів;

– українські компанії обирають іноземні ринки з більш високою ліквідністю та доступністю капіталу.

Незважаючи на наявні недоліки, слід зазначити, що функціонування фондового ринку відіграє значну роль у відновленні та підтримці реальних секторів економіки України.

Список використаних джерел

1. Мозговий О.М., Баторшина А.Ф. Фондовий ринок. Київ, 2013. 537 с.
2. Краснова І.В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 129–134.
3. Третьякова О.В., Харабара В.М., Грешко Р.І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 103–107.
4. Мацелюх Н.П. Індикатори розвитку фондових ринків та виклики для України. *Економічний вісник. Серія: фінанси, облік, оподаткування*. 2019. № 3. С. 144–154.
5. Українські ОВДП вперше включили в глобальний індекс URL: Українські ОВДП вперше включили в глобальний індекс — Фінансовий клуб. URL: <https://finclub.net/news/ukrainski-ovdp-vpershe-vkliuchyly-v-hlobalnyi-indeks.html>
6. Бормотова М.В., Машошина Т.В., Тройнікова О.М. Деякі аспекти сучасного стану вітчизняного фінансового ринку *Економіка. Фінанси. Право*. 2021. № 11/3. С. 8-11.
7. Інформаційна довідка щодо ринків капіталу України протягом 2022 р., 2023 р., протягом січня - жовтня 2024 р. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
8. Відновлення фондового ринку: позитив для інвесторів та ризики держзапозичень: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3547626-vidnovlenna-fondovogo-rinku-pozitiv-dla-investoriv-ta-riziki-dla-derzzapozicen.html>
9. Міністерство фінансів України 1 березня 2022 року розмістило військові облигації на 8,1 мільярда гривень. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3417417-minfin-rozmistiv-vijskovi-obligacii-na-81-milarda.html>
10. Що таке вексель і як його можна використовувати в агросекторі. URL: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/shho-take-veksel-i-yak-jogo-mozhna-vikoristovuvati-v-agrosektori/>
11. Аграрні ноти вже скоро на ринку URL: <https://proagro.com.ua/news/ukr/agrarni-noty-vzhe-skoro-na-rynku.htm>
12. Логістичні компанії і фондовий ринок: перспективи інвестицій в український бізнес URL: <https://usm.media/logistichni->

kompaniyi-i-fondovij-rinok-perspektivi-investiczij-v-ukrayinskij-biznes/

References

1. Mozhoviy O.M. Batorshyna A.F., Stock market. Kyiv, 2013. 537 p. (in Ukrainian).
2. Krasnova I.V. Stock market in Ukraine: state and prospects of development. 2014. № 1. pp. 129–134. (in Ukrainian).
3. Tretiakova O.V., Kharabara V.M., Hreshko R.I. The stock market of Ukraine: features of functioning in modern conditions. *Economy and state*. 2020. № 5. pp. 103–107. (in Ukrainian).
4. Matseliukh N.P. Stock market development indicators and challenges for Ukraine. *Economic Bulletin. Series: finance, accounting, taxation*. 2019. № 3. pp. 144–154. (in Ukrainian).
5. Ukrainian government bonds were included in the global index for the first time. Financial Club. URL: <https://finclub.net/news/ukrainski-ovdp-vpershe-vkliuchyly-v-hlobalnyi-indeks.html> (in Ukrainian).
6. Bormotova M.V., Mashoshyna T.V., Troinikova O.M. Some aspects of the current state of the domestic financial market. *Economics. Finances. Law*. 2021. № 11/3. C. 8-11. (in Ukrainian).
7. Informational reference on the capital markets of Ukraine during 2022, 2023, during January - October 2024. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/> (in Ukrainian).
8. Recovery of the stock market: positive for investors and risks of government borrowing: URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3547626-vidnovlenna-fondovogo-rinku-pozitiv-dla-investoriv-ta-riziki-dla-dezzapozicen.html> (in Ukrainian).
9. On March 1, 2022, the Ministry of Finance of Ukraine placed military bonds worth 8.1 billion hryvnias. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3417417-minfin-rozmistiv-vijskovi-obligacii-na-81-milarda.html> (in Ukrainian).
10. What is a promissory note and how can it be used in the agricultural sector. URL: <https://agroapp.com.ua/uk/blog/shho-take-veksel-i-yak-jogo-mozhna-vikoristovuvati-v-agrosektori/> (in Ukrainian).
11. Agrarian notes will soon be on the market. URL: <https://proagro.com.ua/news/ukr/agrarni-noty-vzhe-skoro-na-rynku.htm>
12. Logistics companies and the stock market: prospects for investments in Ukrainian business URL: <https://usm.media/logistichni-kompaniyi-i-fondovij-rinok-perspektivi-investiczij-v-ukrayinskij-biznes/> (in Ukrainian).

Maryna BORMOTOVA

PhD in Economics, Associate Professor, Ukrainian State University of Railway Transport

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5908-9922>

e-mail: marvalens@ukr.net

Tetiana MASHOSHINA

PhD in Economics, Associate Professor, Ukrainian State University of Railway Transport

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0320-3159>

e-mail: mashoshina_tatiana@ukr.net

Olena TROINIKOVA

PhD in Economics, Associate Professor, Ukrainian State University of Railway Transport

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9599-5204>

e-mail: troinikovae@gmail.com

RESEARCH OF THE FEATURES OF THE FUNCTIONING OF THE UKRAINIAN STOCK MARKET IN MODERN CONDITIONS

Introduction. The formation of the stock market of Ukraine was initiated by the introduction of key laws. At the same time, the first Ukrainian shares and the first securities traders appeared, the formation of information and statistical data began, which makes it possible. To analyze the current state of the stock market, to study its trends and areas of support for the sustainable development of economic sectors.

The purpose of the paper is to study the peculiarities of the functioning of the domestic stock market in modern conditions.

Results. The formation of the stock market of Ukraine was initiated by the introduction of key laws. At the same time, the first Ukrainian shares and the first securities traders appeared, the formation of informational and statistical data began, thanks to which it is possible to study the main trends of the functioning of the stock market. According to Market Classification MSCI research, the Ukrainian stock market belongs to the group of countries with a low level of stock market development. The Ukrainian stock market is mainly represented by the debt segment. With the beginning of the full-scale Russian invasion of Ukraine, operations on the stock market were suspended. Financial contracts were concluded individually for five months, which prevented actions that could destroy the market. In that period, the main instrument on the stock market was bonds of the domestic state loan of Ukraine. The resumption of the functioning of the stock market was marked by a slow increase in the volume of financial contracts. During the ten months of 2024, the state of the stock market continues to be characterized mainly by transactions with debt securities, we observe a slight increase in the number of contracts on the stock market. Statistics on stock market instruments do not contain information on such a financial instrument as a promissory note, but its use is appropriate in securing and supporting the agricultural sector.

Conclusion. The stock market is mainly characterized by the debt segment in the form of OVDP; ten months of 2024 are characterized by positive dynamics of the volume of exchange contracts with securities; certain steps are being taken on the stock market to support the state and sectors of the economy; a negative feature of the domestic stock market is the lack of infrastructure for attracting foreign investors; Ukrainian companies choose foreign markets with higher liquidity and availability of capital.

Keywords: stock market, domestic state loan bonds, financial instruments, agrarian note